Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Designing a two-dimensional model of monitoring the public sector by the Audit Bureau of the country

- **Sohrab Osta**[۱]
- **Abolfazl Aminian**[۲]
- **Mohammad Hossein Ramezani Zare**[۳]

Abstract

The main goal of this research is to design a model to perform the supervisory duties of the Court of Accounts in order to prevent, track and deal with corruption. To design this model, it was used to examine the content of relevant laws and regulations and benefit from the results of valuable researches. The final model was the result of benefiting from the opinions of ۱۲ experts of the Court of Audit. The method used to collect experts' opinions in this research is the focus group. After holding ٤ focus group meetings, the results showed that the relevant model can be explained in two dimensions (including six subsets); (۱) The mechanisms of the National Court of Accounts in the field of fighting corruption, which includes activities and inherent duties that the auditors themselves must carry out in order to deal with the corruption of the executive branch. These duties are carried out through auditing, handling and subtracting the budget, and (۲) the supervision of the Court of Accounts of the country on the duties prescribed for the executive bodies in the field of fighting corruption, which these duties are the supervision of the court on the duties prescribed for the executive bodies in the field of preventing the occurrence of corruption. It refers to tracking and discovering corruption as well as dealing with the crime of corruption by the institutions. The details of each section have been described based on the content of the focus group meetings. Considering that this model has made a proper separation and explanation of the tools at the disposal of the court and the legal power of the court, it can be of great help in fulfilling the supervisory and audit duties of the court.

Keywords: Financial and administrative corruption, Audit Court, focal group, auditors

[۱] Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Humanities, Ilam University, Ilam, Iran. Email: s.osta@ilam.ac.ir
[۲] Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Economics, Management and Accounting, Payam Noor University, Tehran, Iran, email: Abolfaz.Aminian@Ut.Ac.Ir
[۳] PhD in Accounting, Department of Accounting, Kashan Branch, Islamic Azad University, Kashan, Iran, Corresponding Author, Email: Mhrz۱۰۰**@Gmail.Com**

طراحی مدل دو بعدی نظارت بر بخش عمومی توسط دیوان محاسبات کشور

- سهراب استا[۱]
- ابوالفضل امینیان[۲]
- محمد حسین رمضانی زارع[۳]

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

چکیده

هدف اصلی این پژوهش طراحی مدلی برای انجام وظایف نظارتی دیوان محاسبات در راستای پیشگیری، ردیابی و مقابله با فساد است. برای طراحی این مدل از بررسی محتوای قوانین و مقررات مربوطه و بهره‌مندی از نتایج پژوهش‌های ارزشمند استفاده شده است. مدل نهایی ماحصل بهره‌مندی از نظرات ۱۲ نفر از خبرگان دیوان محاسبات کشور بود. روش مورد استفاده برای احصاء نظرات خبرگان در این پژوهش گروه کانونی است. پس از برگزاری ۴ جلسه گروه کانونی، نتایج نشان داد مدل مربوطه را در دو بعد (به انضمام شش زیر مجموعه) می‌توان تبیین نمود؛ (۱) سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد که شامل فعالیت‌ها و وظایفی ذاتی است که حسابرسان، خود باید عملیاتی را در راستای با مقابله با فساد دستگاه اجرایی انجام دهند. این وظایف از طریق حسابرسی، رسیدگی و تفریغ بودجه صورت می‌گیرد و (۲) نظارت دیوان محاسبات کشور بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه مبارزه با فساد که این وظایف به نظارت دیوان بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه پیشگیری از وقوع فساد، ردیابی و کشف فساد و همچنین برخورد با جرم فساد توسط دستگاه‌ها اشاره دارد. جزئیات مربوط به هر بخش نیز به استناد محتوای جلسات گروه کانونی تشریح گردیده است. این مدل با توجه به اینکه تفکیک و تبیین مناسبی از ابزارهای در اختیار دیوان و قدرت قانونی دیوان انجام داده است، می‌تواند کمک شایانی در راستای تحقق وظایف نظارتی و حسابرسی دیوان نماید.

واژگان کلیدی: فساد مالی و اداری، دیوان محاسبات، گروه کانونی، حسابرسان

---

[۱] استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران

[۲] استادیار، گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

[۳] دکتری حسابداری، گروه حسابداری، واحد کاشان، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشان، ایران، نویسنده مسئول، ایمیل: Mhrz۱۰۰@Gmail.Com

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

مقدمه

فساد پدیده‌ای است که کلیه کشورهای جهان کم و بیش با آن دست به گریبانند. پیامدهای مخرب فساد و تضاد آن با منافع عام باعث توجه روز افزون به اهمیت پدیده فساد شده است. با توجه به آنکه امروزه فساد از مشکلات جدی سازمان‌های دولتی و خصوصی بوده و این مشکل جهانی باعث تحلیل رفتن سیستم و افت عملکرد در سازمان‌ها شده و همچنین بر دلگرمی، صداقت و درستکاری مدیرانی که انتظار نظارت و کنترل دقیق در مقابله با فساد را دارند تأثیر منفی می‌گذارد (هندریکسن بلومبر، فایلی و جری، ۲۰۱۹؛ واسکنسلوس، کاویکو، ۲۰۲۲)، بنابراین توجه هرچه دقیق‌تر به مفاهیم و مصادیق مربوط به آن و همچنین تدوین سیاست‌های پیشگیری کننده و مرتفع کننده در این زمینه حائز اهمیت بوده و ضروری به نظر می‌رسد.

امروزه فساد اداری و مالی به یک معضل فرهنگی و اجتماعی تبدیل شده است و به ویژه در کشورهای درحال توسعه به عنوان یکی از مهمترین عوامل بر سر راه پیشرفت جامعه مطرح شده و صدمات جبران ناپذیری را بر سرعت حرکت چرخ توسعه جوامع وارد نموده است (سجادی، حلاجی، معروف؛ ۱۳۹۴). مقابله با فساد با توجه به اهمیت مشکلات و خطرات فساد اداری و مالی برای ثبات و امنیت جامعه و نهادها و ارزش‌های دموکراتیک و مهمتر از همه حاکمیت قانون، از اهمیت زیادی برخوردار است. آنچه که در تمامی تعاریف فساد اداری مشترک می‌باشد، نوعی هنجارشکنی و تخطی از هنجارهای قانونی در عملکرد اداری و سازمانی است (معدنی، زرندی، عبدالهی؛ ۱۳۹۷).

با عنایت به اهمیت و گستره اثرگذاری فساد مالی در بخش عمومی و همچنین خلأ پژوهشی در این حوزه، در این مقاله هدف اصلی تدوین مدلی جهت تبیین نقش و جایگاه دیوان محاسبات کشور در فرآیند مقابله با فساد و از طرف دیگر نقش آفرینی دستگاه‌های اجرایی در این امر مهم می‌باشد. به این مهم در پژوهش‌های داخلی پرداخته نشده است و به همین سبب در این مقاله امکان بهره گیری از روش هایی همچون فراترکیب برای احصاء اجزاء مدل نبود، لذا با استفاده از روش گروه کانونی یعنی بهره گیری از نظرات خبرگان، اجزاء مدل شناسایی گردید.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

فساد مالی / اداری در بخش عمومی

فساد هرگونه فعل یا ترک فعلی است که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی که عمداً و با هدف کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری، با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرد یا ضرر و زیانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم وارد نماید نظیر رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت‌های غیرقانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص‌های غیرقانونی، جعل، تخریب یا اختفاء اسناد و سوابق اداری و مالی (ماده ۱ قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد). فساد از ریشه فسد و به معنای جلوگیری از انجام اعمال درست و سالم است و در لاتین به معنای شکستن و نقض کردن است و آنچه که شکسته یا نقض می‌شود، می‌تواند شامل شیوه رفتار اجتماعی و یا مقررات اداری باشد (ایمانی و همکاران، ۱۳۹۸؛ کامالودین و اسماعیل، ۲۰۱۲).

مدیریت عمومی و چگونگی ارتباط فساد با موضوع حکمرانی عمومی نیز حائز اهمیت است. واژه حکمرانی معمولاً در بردارنده تمامی جنبه‌های روشی است که در آن یک کشور، وزارتخانه، سازمان، شرکت و یا سایر نهادها حکمرانی می‌شوند. حکمرانی خوب پیش شرط توسعه پایدار جوامع است. این امر به معنای مدیریت عمومی منابع و وظایف عمومی یک کشور به گونه‌ای صحیح، شفاف، پاسخگو، عادلانه و مسئولانه در قبال نیازهای مردم است. فساد اغلب بصورت سوءاستفاده از اقتدار یا اعتماد عمومی در راستای منافع شخصی تعریف می‌شود (ربیعی، بیگدلی؛ ۱۳۹۱؛ دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۴؛ کارگر شورکی، رضایی صدرآبادی، رحمانی شمسی، ۱۴۰۰). این دو مفهوم به شدت با یکدیگر مرتبط هستند. جایی که حکمرانی ضعیف باشد، انگیزه و دامنه فساد وسیع‌تر است. از اینرو ارتقای حکمرانی خوب به مقابله با فساد کمک می‌کند. این دو مفهوم همچنین دارای رابطه‌ای معکوس هستند زیرا فساد، حکمرانی را به حدی تضعیف می‌کند که موجب تحریف تصمیمات و اجرای آن‌ها می‌شود (عبدالجبار، ۲۰۱۳).

بنابراین تردیدی وجود ندارد که فساد می‌تواند تأثیر منفی عمده‌ای بر عملکرد اقتصادی داشته باشد و همینطور می‌تواند سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی را کاهش دهد. علاوه بر این، فساد منابع عمومی را به سمت و سوی منافع شخصی و به دور از مخارج عمومی مورد نیاز در زمینه

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

آموزش و سلامت منحرف می‌سازد. بنابراین موضوع مقابله با فساد اهیمتی چند بعدی و اثراتی گسترده دارد که مبارزه با آن برای رسیدن به سلامت اداری و رشد و تعالی جامعه ضروری است.

فساد را از جنبه‌های گوناگونی می‌توان طبقه بندی کرد (فساد اداری، خرد و کلان، سیاسی، فرهنگی، اخلاقی و ...). علم به انواع فساد باعث ادراک بیشتر نسبت به جنبه‌های گوناگون آن و همینطور گستره وقوع آن می‌گردد. به دلیل اهمیت، مربوط بودن و گستره فساد مالی/اداری، در این بخش به تشریح انواع فساد مالی/ اداری پرداخته می‌شود (لاوری و موریس، ۲۰۰۴):

الف. فساد سیاه: عملی که هم از نظر شهروندان و هم از نگاه نخبگان سیاسی منفور است و عامل آن باید تنبیه شود. برای مثال می‌توان از دریافت رشوه برای نادیده گرفتن معیارهای ایمنی در احداث ساختمان نام برد.

ب. فساد خاکستری: عملی که از نظر نخبگان منفور است ولی شهروندان به آن بی اعتنا هستند. مثلاً کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که در بین مردم از محبوبیت چندانی برخوردار نیست و کسی غیر از نخبگان سیاسی به مفید بودن آنها معتقد نیست.

ج. فساد سفید: عملی که ظاهراً مخالف قوانین است اما اکثر اعضای جامعه (نخبگان سیاسی و اکثر شهروندان) آن را چندان مضر و با اهمیت تلقی نمی‌کنند که خواستار تنبیه عامل آن باشند. مثل چشم پوشی از موارد نقض مقرراتی که در اثر تغییرات اجتماعی و فرهنگی، ضرورت خود را از دست داده‌اند.

دستگاههای نظارتی و اجرایی باید توجه داشته باشند که پذیرش عمومی یا عدم پذیرش عمومی فساد نباید در با اهمیت جلوه دادن یا ندادن یک فساد و در نتیجه گزارش کردن و برخورد کردن با آن اثر گذار باشد. چراکه انجام فعل فساد فارغ از نگرش جامعه به آن باید با ابزار قوانین و مقررات مورد بررسی قرار گیرد تا مبارزه با فساد به نحو موثری صورت گیرد.

علل فساد

عوامل و زمینه‌های گوناگونی وجود دارند که می‌تواند به طور مستقیم یا غیرمستقیم موجب پیدایش و گسترش و ترویج فساد شوند. شناسایی این عوامل و زمینه‌ها می‌توانند نشانگر راه‌هایی برای مقابله باشد که اثر عمده‌ای در کاهش و حذف پدیده فساد داشته باشد (لاوری و موریس، ۲۰۰۴). ابوبکر و صالح (۲۰۱۵) معتقدند علل بروز فساد را می‌توان به دو دسته کلی "عوامل درون سازمانی" و "عوامل برون سازمانی" تقسیم نمود.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

عوامل درون سازمانی

- **مسائل رفتاری:** متأثر از انگیزه‌های درونی و ناهنجاری‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... مدیران و کارکنان تحت سرپرستی
- **امور ساختاری و سازمانی:** عدم تناسب امکانات پرسنلی، مالی و اعتباری با اهداف و فعالیت‌های سازمان که ناشی از محدودیت در منابع انسانی و مالی و یا ضعف سیستم‌های کنترل داخلی و ... است.
- مسائل و مشکلات مربوط به جذب، آموزش و نگهداری افراد متخصص و کارآمد

عوامل برون سازمانی

- نیازها، انتظارات متقن و غیرمتقن اشخاص حقیقی و حقوقی دارای نفوذ بر مردم
- مشکلات وضعی و اجرایی قوانین و مقررات مورد عمل
- عدم تناسب قوانین و مقررات با نیازهای جامعه، تغییرات و تحولات قوانین و مقررات و قابلیت تعابیر و تفاسیر متعدد از آن‌ها و عدم انطباق دستورالعمل‌ها و آیین نامه‌های مدون با مفاد قوانین مربوط.

کوور (۱۹۹۳) نیز ادعا می‌کند وجود محدودیت در انجام کسب و کارها موجب گسترش فساد می‌گردد. همچنین، اختیار بیش از اندازه در تصمیم گیری، پاسخگوئی ضعیف یا عدم پاسخگوئی تصمیم‌گیران، نظام کنترلی ناکارآمد، فقدان شفافیت در فعالیت‌های نهادهای استفاده کننده از اموال و بودجه عمومی از عوامل دیگر گسترش فساد می‌باشد.

هزینه فساد

به عقیده دانایی فرد و همکاران (۱۳۹۴) و کارگر شورکی، رضایی صدرآبادی و رحمانی شمسی (۱۴۰۰) قربانیان فساد برخلاف جرم‌های دیگر، اغلب نه از نظر مکانی و نه از نظر زمانی مستقیماً با فعالیت‌های مفسدانه در ارتباط نیستند. علاوه براین فساد دارای مشکلات جدی گسترده و مخربی است و مطابق برآوردها از هر سه نفر، دو نفر در سراسر جهان از پیامدهای فساد در جامعه و اقتصاد رنج می‌برند. برای نمونه، وجوه کسب شده از طریق فساد معمولاً از کشور خارج می‌شود و فرآیندهای تولیدی یا توزیع مجدد دچار اختلال می‌گردد. همچنین امکان دریافت رشوه، انگیزه

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

مقامات دولتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و این موضوع دارای آثار زیانباری بر کل حکومت، کیفیت و دسترسی به خدمات عمومی و زیست محیطی خواهد بود (کیا، هاشمی و فاضل انواری یزدی، ۱۳۹۶).

فساد می‌تواند موجب تضعیف نظام حاکم دموکراسی شود. برای مثال اقدامات فسادآمیز مانند رشوه دادن به مقامات مالیاتی یا بصورت گریز از مالیات، موجب تضعیف توانائی دولت در اخذ مالیات از ثروت و درآمد می‌شود. از سوی دیگر فساد منابع و مصارف بودجه را به سمت ترجیح منافع محدود بر منافع عموم سوق می‌دهد. علاوه بر این ممکن است مرتکبین فساد مستقیماً به دنبال نفوذ بر سیاست‌گذاری و نیز قوانین و مقررات یک جامعه باشد (کیا، هاشمی و فاضل انواری یزدی، ۱۳۹۶؛ زرگر، ۱۳۹۱).

نقش دیوان محاسبات در مقابله با فساد

یکی از مهمترین جنبه‌های حضور دیوان محاسبات کشور در مقابله با فساد، نقش آن در تقویت دستگاه‌های اجرایی بخش عمومی است. ابوبکر و صالح (۲۰۱۵) معتقدند حکمرانی سالم در بخش عمومی مبتنی بر صداقت، شفافیت و پاسخگوئی است. ایفای نقش چند وجهی دیوان محاسبات در مقابله با فساد می‌تواند شامل موارد زیر باشد، لیکن محدود به آن‌ها نیست (عطایی، ۱۳۸۹؛ سیف زاده، ۱۳۹۵):

- گنجاندن موضوع فساد در فعالیت جاری دیوان محاسبات کشور
- افزایش آگاهی عمومی نسبت به فساد و سایر موضوعات مرتبط از طریق افشای عمومی و به موقع یافته‌های حسابرسی
- بهبود روش‌ها و ابزارهای مقابله با فساد و سایر موارد مرتبط
- فراهم ساختن وسیله‌ای برای افشاگران (سوت زنان) به منظور گزارش‌دهی موارد فساد
- همکاری با سایر دستگاههای نظارتی در خصوص مقابله با فساد
- گزارش دهی مالی دقیق و به موقع از صورت‌های مالی حسابرسی شده توسط دیوان محاسبات یا حسابرسان
- اظهارنظر پیرامون کفایت یا عدم کفایت کنترل‌های داخلی
- ارائه پیشنهادات جهت ارتقاء نظام کنترل های‌داخلی دستگاه‌های اجرایی

- توسعه نقش نظارتی دیوان محاسبات با انتشار و اطلاع رسانی عمومی به موقع با بهره‌گیری از ظرفیت اصل ۵۵ قانون اساسی
- ارجاع به موقع معاملات مشکوک مستدل با شائبه وقوع جرم یا تخلف از طریق دادسرای دیوان محاسبات کشور به مراجع قضائی با استفاده از ظرفیت قانونی مفاد تبصره (۲)-ذیل بند (ط) ماده (۲۳) قانون دیوان محاسبات کشور
- تدوین استراتژی‌های لازم و سیستماتیک جهت شناسایی، بررسی و ارزیابی بی نظمی‌های احتمالی موجود در عملیات جاری دستگاه‌های اجرایی
- تمرکز بر آموزش هدفمند کارکنان جهت تقویت اثربخشی و کارایی اقدامات حسابرسی در حوزه کشف رفتار خلافکارانه
- تشویق دستگاه‌های اجرایی به اتخاذ روش‌های کارآمد مقابله با فساد از طریق ایجاد سازوکارهای پیشگیرانه
- بهبود محیط افشاگری به منظور گزارش‌دهی نمونه‌های فساد توسط افشاگران (سوت زنان) و عدم افشای هویت آنها
- تقویت فرهنگ پایش و نظارت مردمی

حسابرسان در زمان حسابرسی باید به نحو مناسبی وجود فساد (رویداد، علل، حوزه‌ها و سازوکارهای آن) را مورد تحلیل قرار دهند. در حقیقت دیوان محاسبات باید از طریق حسابرسی، در راستای کاهش سهل انگاری در اجرای قوانین و مقررات و همینطور برقراری عدالت در دستیابی به اطلاعات تلاش کند. ضمناً می‌بایست با ایجاد سازوکار مناسب، عکس العمل به موقعی در خصوص تخلفات شناسائی شده در حین رسیدگی‌ها صورت پذیرد. در صورتی که تشخیص داده شود قوانین یا مقرراتی وجود دارد که شرایط بروز فساد را فراهم می‌کند و یا فساد را ترویج می‌کند، باید پیشنهاد تغییر آن را ارائه دهد. شایان ذکر است در صورتی که در یک حسابرسی موارد فسادی مشاهده شود، باید به توصیه اقدامات اصلاحی بپردازد، هرچند که دیوان محاسبات کشور قدرت اجرائی نداشته و احکام قانونی صادر نمی‌کنند.

قوانین و مقررات در خصوص مبارزه با فساد

اهم قوانین و مقررات مرتبط با مقابله با فساد که در ادامه عنوان شده است، به عنوان بخشی از نظام حقوقی کشور می‌باشد که سازوکاری را برای مقابله با فساد ایجاد نموده است:

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

- قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۴۸/۳/۱۹)
- قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۶۳/۵/۱۷)
- قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری (مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام به تاریخ ۱۳۶۷/۹/۱۵)
- قانون مجازات اخلالگران در نظام اقتصادی کشور (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۶۹/۹/۱۹)
- قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۷۲/۴/۲۷)
- قانون دائمی شدن قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۸)
- قانون مبارزه با پولشویی (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۹۷ /۷/۳)
- قانون مجازات اسلامی (مصوب مجلس شورای اسلامی به تاریخ ۱۳۹۲ /۲/۱)
- قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز (مصوب هیئت وزیران به تاریخ ۱/۲۰/ ۱۴۰۱)
- قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز (مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام به تاریخ ۱۳۷۴/۲/۱۲)

این قوانین با در نظر گرفتن چند موضوع، مبارزه با فساد را هدف قرار داده اند. توجه به نقش دستگاه نظارتی با ابزاری که در اختیار دارد و اینکه قوانین به گونه ای تنظیم گردد که جلوی وقوع فساد را گرفته و یا اینکه تکالیفی را بر عهده دستگاه اجرایی قرار دهد که خود مهیا کننده بستر فساد نباشند از جمله مواردی هستند که وجه مشترک این قوانین تلقی می‌گردند.

روش پژوهش

ابزار و روش های جمع آوری داده و تجزیه و تحلیل

در این پژوهش ابزار جمع‌آوری داده‌ها از طریق فیش‌ها، فرم‌ها و جداول محقق ساخته‌ای هستند که جهت ثبت موارد مرتبط با اجراء مدل بوده، استفاده شده است. این ابزارها (فرم‌ها و جداول)

فرم استاندارد و خاصی ندارد و در هر مورد مطابق نیاز تهیه گردیده است. جمع آوری و تحلیل داده‌ها در یک بخش کیفی گروه کانونی صورت گرفته است.

گروه کانونی

به منظور هم افزایی و همفکری با متخصصین درباره شناسایی اجزای مدل مقابله با فساد از روش فوکوس گروه استفاده می شود. مورگان گروه‌های کانونی را شکلی از مصاحبهٔ گروهی می‌داند که شامل مصاحبهٔ همزمان تعدادی از افراد بوده، تمرکز اصلی بر پرسش ها و پاسخهای مطرح شده بین محقق و مصاحبه شوندگان است (مورگان، ۱۳۹۴). در واقع این روش استفادهٔ صریح از تعامل گروهی برای تولید داده ها و شناخت مسئله است.

بر اساس پروتکل برگزاری جلسات فوکوس گروه، یک نفر به عنوان مدیر جلسه (وظایف: شروع بحث و مذاکره با خوش آمد گویی و ارایه اطلاعات پیش زمینه‌ای به شرکت کنندگان، ارایه توضیحات اولیه پیرامون اصول جلسات، نظارت و کنترل بر تعامل اعضای گروه، شروع مجدد بحث و گفتگو در صورت مواجه شدن با مشکل یا مساله و بیان جملات پایانی و ابراز تشکر از شرکت کنندگان در تحقیق) و دو نفر هم به عنوان ارائه کننده شخصیت‌های شناسایی شده در جریان مطالعه سایر پژوهش ها، جلسات را هدایت می نمایند. مصاحبه بدون ساختار برگزار می شود و اعضای جلسه نیز نظرات خود را ارائه می نمایند. به منظور بررسی دقیق تر نظرات و درج آنها در مدل، یک نفر دیگر نیز پیشنهادات را در حین جلسه مکتوب می نماید.

حسابرسان دیوان محاسبات در یکی از طبقات حسابرس، حسابرس ارشد، سر حسابرس، سرحسابرس ارشد و حسابرس کل قرار می‌گیرند. برای غنای بیشتر پژوهش گروه حسابرس کل را به دلیل سابقه و تجربه بیشتر در نظر گرفته‌ایم. تعداد اعضای گروه کانونی ۱۲ نفر بودند.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های جمعیت شناختی خبرگان

حسابرسان دیوان محاسبات در یکی از طبقات حسابرس، حسابرس ارشد، سر حسابرس، سرحسابرس ارشد و حسابرس کل قرار می‌گیرند. برای غنای بیشتر پژوهش گروه حسابرس کل را به دلیل سابقه و تجربه بیشتر در نظر گرفته‌ایم. تعداد اعضای گروه کانونی ۱۲ نفر بودند که مشخصات جمعیت شناختی آنان در جدول شماره ۱ آورده شده است. لازم به ذکر است دلیل

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

اصلی اینکه همه افراد مرد هستند این است که تمامی حسابرسان کل در دیوان محاسبات مرد می‌باشند.

جدول شماره ۱. آمار جمعیت‌شناختی بخش کیفی- فوکوس گروه

ردیف	متغیر	سطوح	فراوانی	درصد فراوانی
۱	جنسیت	زن	۰	۰
		مرد	۱۲	۱۰۰
		جمع	۱۲	۱۰۰
۲	سابقه	زیر ۱۰ سال	۰	۰
		۱۰-۱۵	۲	۱۶
		بالاتر از ۱۵ سال	۱۰	۸۴
		جمع	۱۲	۱۰۰
۳	پست	حسابرس ارشد	۰	۰
		سرحسابرس	۰	۰
		سرحسابرس ارشد	۰	۰
		حسابرس کل	۱۲	۱۰۰
		جمع	۱۲	۱۰۰
۴	سن	کمتر از ۳۰	۰	۰
		۳۰-۴۰	۱	۸
		بیشتر از ۴۰	۱۱	۹۲
		جمع	۱۲	۱۰۰
۵	مقطع تحصیلی	لیسانس	۳	۲۵
		فوق لیسانس	۳	۲۵
		دکتری	۶	۵۰
		جمع	۱۲	۱۰۰

بحث و بررسی در گروه کانونی

در جلسات گروه کانونی، مدیر جلسه پس از طرح موضوع و بیان اهداف مد نظر، از شرکت کنندگان در گروه کانونی درخواست نمود تا درباره اینکه اجزای مدل دوبعدی «نظارتی – اجرایی» مبارزه با فساد مالی و اداری چه دستگاههایی هستند و این اقدامات این شخصیت ها در چه قالبی دسته بندی گردند و ارتباط آنها با هم چگونه است گفتگو کنند. در نهایت ماحصل برگزاری جلسات به صورت متن هاشور خورده زیر است:

[با توجه به اینکه درباره قوانین و مقررات مربوط به فساد، نتایج پژوهش‌های اخیر و همینطور وظایفی که برای دیوان محاسبات کشور و دستگاههای اجرایی متصور می‌شود در حین جلسه تبیین، توصیف

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

و بحث شد، می‌توان فعالیت‌های مربوط به مقابله با فساد دیوان محاسبات را به دو بخش تفکیک نمود:

(۱) سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد: شامل فعالیت‌ها و وظایفی ذاتی است که حسابرسان، خود باید عملیاتی را در راستای با مقابله با فساد دستگاه اجرایی انجام دهند. این وظایف از طریق حسابرسی، رسیدگی و تفریغ بودجه صورت می‌گیرد و

(۲) نظارت دیوان محاسبات کشور بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه مبارزه با فساد: این وظایف به نظارت دیوان بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه پیشگیری از وقوع فساد، ردیابی و کشف فساد و همچنین برخورد با جرم فساد توسط دستگاه‌ها اشاره دارد.]

شکل ۱. مدل دو بعدی نظارتی – اجرایی مبارزه با فساد مالی و اداری

در ادامه به تبیین هر یک از اجزای مدل که در شکل شماره ۱ به تصویر کشیده شده است، پرداخته می‌شود. موارد بیان شده در ادامه به استناد موضوعات مطروحه در حین جلسات گروه کانونی است.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد

همانطور که پیشتر نیز اشاره شد سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد شامل فعالیت‌ها و وظایفی است که حسابرسان، خود باید عملیاتی را در راستای با مقابله با فساد دستگاه اجرایی انجام دهند. این وظایف از طریق حسابرسی، رسیدگی و تفریغ بودجه صورت می‌گیرد. در ادامه به تبیین هر یک از این سه جزء پرداخته می‌شود.

حسابرسی

کسب اطمینان معقول از عدم وقوع فساد در دستگاههای اجرایی موضوعی مهم است که در نتیجه حسابرسی محقق می‌گردد. لازم است حسابرسان برای اظهار چنین اطمینانی، برنامه‌ریزی مناسبی را طراحی کرده و آن را به نحو صحیحی اجرا نمایند. علاوه بر کسب اطمینان از عدم وقوع فساد، لازم است حسابرسان این اطمینان را بدهند که موارد با اهمیت فساد کشف شده و تمامی انحرافات از قوانین و مقررات برای رسیدگی به مراجع ذیربط ارجاع شده است.

الف. انجام مؤثر برنامه‌ریزی حسابرسی با رویکرد مبارزه با فساد

با توجه به اهمیت برنامه ریزی حسابرسی و اثرگذاری آن بر کل فرآیند حسابرسی، لازم است حسابرسان در جریان برنامه‌ریزی به موضوع فساد اهمیت ویژه‌ای قائل شوند. به عنوان مثال لازم است حسابرسان ضمن کسب شناخت از فرآیندها و درک جریان عملیات، خطر فساد را در هر مرحله از فرآیند رسیدگی خود شناسایی نمایند. ارزیابی خطر تحریف با اهمیت نیازمند کسب درکی صحیح از واحد گزارشگر و محیط آن دارد. در حقیقت حسابرسان موظفند کنترل‌هایی که باعث کاهش یا حذف خطرات می‌گردند را شناسایی کرده و سپس اثربخشی این کنترل‌ها را آزمون نمایند. حسابرسان برای کاهش سطح خطر، رویه‌های حسابرسی مانند آزمون کنترل‌ها و آزمون محتوا را طراحی می‌کنند. در واقع حسابرس باید بتواند «آنچه ممکن است اشتباه باشد» را در هر مرحله از فرآیند برنامه ریزی شناسایی نماید.

به منظور برنامه‌ریزی مؤثر حسابرسی با رویکرد مبارزه با فساد، لازم است به تصمیمات اتخاذ شده از سوی شورای دستگاههای نظارتی نیز التفات شود. این شورا به منظور ایجاد هماهنگی برای کارآمد نمودن نظام نظارت و ارتقاء بهره‌وری و برای تقویت مدیریت کشور تشکیل شده است. یکی از وظایف و اختیارات شورا ارائه پیشنهادهای مناسب به دستگاه‌های ذیربط برای

مقابله با فساد و مبارزه با آن و ارتقای سلامت اداری است. مجموعه قوانین و مقررات مرتبط با سلامت اداری و جلوگیری از فساد و همچنین وظایف انحصاری هر یک از دستگاههای نظارتی، ایجاد هماهنگی برای مبارزه مؤثر و کارآمد با فساد را ضروری می‌سازد.

ب. اجرای عملیات حسابرسی با رویکرد جمع آوری شواهد کافی و مناسب در مورد عدم وقوع فساد

حسابرسان باید برنامه حسابرسی را به گونه‌ای اجرا نمایند که شواهد کافی و مناسب به منظور نتیجه گیری‌های معقول که مبنای اظهار نظر وی در خصوص فساد باشد را کسب نمایند. حسابرسان لازم است به مربوط بودن و قابل اتکا بودن اطلاعات مورد استفاده به عنوان شواهد توجه نمایند.

ج. توصیه و پیشنهاد به دستگاه اجرایی در زمینه مبارزه با فساد (از جمله تقویت کنترل داخلی و پیگیری آن)

کنترل داخلی فرایندی بنیادی و پویاست که خود را به طور مداوم با تغییرات روزمره سازمان هماهنگ و منطبق می‌سازد. مدیریت و کارکنان در همه سطوح مجبور و ملزم به ارتباط با این فرایند هستند تا ریسکها را شناسایی و اطمینان معقولی از دستیابی به رسالت سازمان و هدفهای کلی آن کسب کنند. به عبارت دیگر کنترلهای داخلی مجموعه اقداماتی است که مدیران برای تأمین اطمینان نسبی از اجرای صحیح امور و مطابقت آن با مقررات و سیاستهای وضع‌شده، انجام می‌دهند تا کارایی و سودمندی عملیات را بالا برده و به هدفهای از قبل تعیین شده دست یابند. به استناد ماده ۶ قانون دیوان محاسبات، ضروری است حسابرسان دیوان محاسبات به منظور بررسی کفایت کنترل داخلی دستگاه و ارائه پیشنهاداتی برای بهبود و ارتقاء سطح کیفی آن اقدام نمایند. رهنمودهای اینتوسای در خصوص استانداردهای کنترلهای داخلی، ساختار کنترل داخلی را به گونه‌ای که دستیابی به اهداف زیر را به نحو معقول و منطقی تضمین نماید تبیین نموده است:

- ترویج انجام عملیات به شکل منظم، مقرون به صرفه، بهینه و اثربخش و ارائه محصولات کیفی و خدمات همخوان با ماموریتهای سازمانی.
- حفاظت از منابع در مقابل زیانهای ناشی از اتلاف، سوء استفاده، سوء مدیریت، خطا، تقلب.
- پایبندی به قوانین، مقررات و رهنمودهای مدیریتی.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

- نگهداشت و توسعه داده‌های مالی و مدیریتی و افشای منصفانه داده‌های مذکور در گزارشات دوره‌ای.

توجه حسابرسان در خصوص موارد فوق الذکر و ارائه توصیه و پیشنهادهای مرتبط می‌تواند منجر به ارتقای سطح کنترل داخلی دستگاه اجرایی گردد.

د. ارسال موارد کشف شده در مراحل حسابرسی به دادسرای دیوان محاسبات کشور

حسابرسان می‌بایست فساد کشف شده در مراحل حسابرسی را جهت رسیدگی و تنظیم دادخواست و طرح آن در هیات‌های مستشاری یا مراجع قضایی به دادسرای دیوان محاسبات کشور ارسال نماید.

رسیدگی

یکی دیگر از سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد رسیدگی است. در این بخش به اهمیت جنبه دیگری از سازوکارهای مبارزه با فساد پرداخته می‌شود که در ادامه فرآیند حسابرسی به وقوع می‌پیوندد. لازم است موارد انحراف از قوانین و مقررات به دادسرا و هیات های مستشاری ارجاع شود تا نسبت به تخلفات مزبور رسیدگی و انشاء رأی گردد.

الف. بررسی موراد ارجاع شده از سوی واحدهای حسابرسی و انجام اقدامات لازم در دادسرا

دادسرای دیوان محاسبات کشور در کنار تشکیلات حسابرسی دیوان محاسبات کشور فعالیت می‌نماید. دادسرای دیوان محاسبات کشور اقدامات لازم را در خصوص فساد کشف شده توسط حسابرسان از طریق رسیدگی و تنظیم دادخواست و طرح آن در هیات های مستشاری یا مراجع قضایی انجام می‌دهد.

ب. ایفای تکلیف مذکور در ماده ۲۳ قانون دیوان محاسبات کشور

در ماده ۲۳ قانون دیوان محاسبات کشور به موارد ارجاعی که در هیأتهای مستشاری مورد رسیدگی و اعلام نظر قرار می‌گیرد اشاره می‌شود. بر اساس موارد مذکور در این ماده، رسیدگی و انشاء رأی

نسبت به گزارش‌های حسابرسی، یکی از وظایفی است که طبق قانون دیوان محاسبات بر عهده هیأتهای مستشاری قرار گرفته است. بنابراین هیات‌های مذکور از طریق بررسی و انشاء رأی پیرامون موارد فساد مندرج در گزارش‌های حسابرسی مستقل و داخلی در راستای مبارزه با فساد حرکت می‌نمایند.

تفریغ بودجه

افشاء گزارش موارد با اهمیت مرتبط با فساد در گزارش تفریغ بودجه

طبق اصل ۵۵ قانون اساسی، دیوان محاسبات حسابها و اسناد و مدارک مورد نیاز را برابر قانون جمع آوری و گزارش تفریغ بودجهٔ هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تحویل می‌نماید، ضمناً این گزارش باید دردسترس عموم گذاشته شود. لازم است در گزارش مزبور نتایج ناشی از حسابرسی و رسیدگی و همینطور عملکرد دستگاههای اجرائی ارائه شود. ارائه و گزارش موارد شناسائی شده در خصوص فساد در گزارش تفریغ بودجه از سازوکارهای بازخوردی برای تصحیح اقدامات، فعالیت‌ها و سیاست‌های پیشین به شمار می‌رود.

بنابراین به طور خلاصه سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد شامل فعالیت‌ها و وظایفی است که از طریق حسابرسی، رسیدگی و تفریغ بودجه صورت می‌گیرد. این فعالیت‌ها و وظایف به طور دقیق‌تر از طریق (۱) برنامه‌ریزی با رویکرد فساد ستیزی، (۲) اجرای عملیات حسابرسی از طریق کسب شواهد کافی در مورد عدم وقوع فساد، توصیه و پیشنهاد به دستگاه اجرایی، (۳) ارسال موارد کشف شده به دادسرا، (۴) بررسی و انجام اقدامات لازم توسط دادسرا، (۵) انشاء رأی توسط هیات‌های مستشاری و (۷) افشاء موارد با اهمیت فساد در گزارش تفریغ بودجه، انجام می‌شود.

نظارت دیوان محاسبات کشور بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه مبارزه با فساد

این وظایف به نظارت دیوان بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه پیشگیری از وقوع فساد، ردیابی و کشف فساد و همچنین برخورد با جرم فساد توسط دستگاه‌ها اشاره دارد.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

بنابراین، می‌توان این وظایف را در سه بخش شامل (۱) فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه پیشگیری از وقوع فساد، (۲) فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه ردیابی و کشف فساد و (۳) فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه برخورد با جرم فساد تقسیم بندی کرد. در ادامه به بررسی تکالیف نظارتی حسابرسان دیوان محاسبات در هر سه بخش پرداخته می‌شود.

فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه پیشگیری از وقوع فساد

یکی از اهداف اصلی دیوان محاسبات در راستای مقابله با فساد می‌تواند جلوگیری از وقوع خطاها و تخلفات ناشی از فساد مانند پولشویی و یا سوء رفتارهای دیگر در یک سازمان باشد. لازم است حسابرسان برای جلوگیری از وقوع فساد و پولشویی به عنوان نمونه به موارد زیر توجه ویژه داشته باشند:

الف. حصول اطمینان از کفایت کنترل‌های لازم برای غربالگری پیش از استخدام در واحد مورد رسیدگی

دیوان محاسبات کشور باید در تلاش‌های خود برای مقابله با فساد، دستگاه‌ها را تشویق به ایجاد رویه‌های غربالگری مؤثر پیش از استخدام نماید. حسابرسان دیوان محاسبات موظفند فرآیند استخدام واحد مورد رسیدگی را از بابت اینکه آیا دستگاه مذکور به عنوان نمونه به مواردی مانند"صلاحیت‌ها، شایستگی‌ها و تجربه داوطلبان بالقوه استخدام بررسی می‌شود یا خیر، تأئید صلاحیت‌های تحصیلی و حرفه‌ای، راستی‌آزمائی سابقه استخدامی و بررسی سابقه کیفری" توجه دارد یا خیر را تحت بررسی قرار داده و اطمینان معقولی از کفایت سیستم استخدامی کسب نمایند. اجرا کنندگان غربالگری می‌توانند از احتمال راه یافتن افرادی با سابقه رفتار نادرست یا متقلبانه به یک سازمان بکاهند و بنابراین این شیوه یک رویه مهم برای جلوگیری از وقوع فساد در دستگاهها تلقی است.

ب. حصول اطمینان از کفایت نظام آموزشی در واحد مورد رسیدگی برای مدیران و کارکنان (به استاد بند ث ماده ۷ و بند چ ماده ۸ قانون مبارزه با پولشویی)

هر دستگاه اجرایی باید برای افزایش آگاهی کارکنان خود یک برنامه آموزشی درباره خطر فساد داشته باشد. تسریع در درک خطر فساد و همینطور افزایش تلاش‌های مقابله با فساد نیازمند برنامه آموزشی است. حسابرسان دیوان برای حصول اطمینان از کفایت نظام آموزشی در دستگاه

مورد رسیدگی لازم است به بررسی رعایت یا عدم رعایت الزامات آموزشی مندرج در قوانین اشاره شده بپردازند. این موضوع تا حد زیادی می‌تواند در جلوگیری از وقوع فساد کمک کننده باشد.

ج. حصول اطمینان از وجود کنترل داخلی مناسب و کافی در واحد مورد رسیدگی (درباره موارد مندرج در بند الف و ث ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی)

کنترل داخلی بطور کلی فرآیندی است که تحت نفوذ مدیریت و سایر پرسنل یک دستگاه طراحی می‌شود تا اطمینان قابل قبولی برای تحقق کارایی و اثربخشی، قابلیت اعتماد گزارشگری مالی و غیرمالی و رعایت قوانین و مقررات ارائه دهد. تمرکز دستگاهها بر این بخش نقش قابل توجهی در مقابله با فساد دارد. بنابراین لازم است حسابرسان دستگاهها به عنوان نمونه به مواردی مانند "تفکیک وظایف کارکنان، نحوه احراز هویت و شناسایی مراجعان به دستگاهها، شیوه نگهداری سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع و معاملات انجام شده با آنها به نحو صحیحی بر اساس قانون مبارزه با پولشویی و آیین نامه‌های مرتبط با آن انجام شده باشد" اهتمام ویژه‌ای داشته باشند تا نسبت به وجود کنترل داخلی مناسب و کافی در واحد مورد رسیدگی اطمینانی معقول کسب نمایند. وجود کنترل داخلی مناسب و کافی در واحد مورد رسیدگی می‌توانند از احتمال وقوع فساد در یک سازمان بکاهد، بنابراین شیوه مزبور نیز یک رویه مهم برای جلوگیری از وقوع فساد در واحد مورد رسیدگی تلقی می‌شود.

د. حصول اطمینان از وجود سازوکار افشاگری در راستای مقابله با فساد و پولشویی در واحد مورد رسیدگی (بند پ ماده ۷ و تبصره آن در قانون مبارزه با پولشویی)

سازوکار افشاگری یک روش رسمی برقراری ارتباط توسط سازمان است، به صورتی که کارکنان دولت و هر شخص ثالث ممکن است درباره اقدامات فساد آمیز یا تخلفاتی که در گذشته رخ داده یا در حال حاضر در حال رخ دادن است، اطلاعاتی را ارائه دهند. این سازوکارهای ارتباطی ممکن است از طریق "صندوق نامه‌ها، خطوط تلفن، پست‌های الکترونیکی یا تارنماهای طراحی شده برای دریافت شکایت‌ها" باشد. سازوکار افشاگری یک روش اساسی برای پیشگیری، کشف و بازدارندگی اقدامات فسادآمیز است. بنابراین لازم است حسابرسان در راستای مقابله با فساد در واحد مورد رسیدگی توجه ویژه‌ای به وجود چنین سازوکاری در دستگاهها و نحوه عملکرد مطلوب آن داشته باشند.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه ردیابی و کشف فساد

یکی از اهداف اصلی دیوان محاسبات در راستای مقابله با فساد می‌تواند نظارت بر فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی در زمینه ردیابی و کشف خطاها و تخلفات ناشی از فساد توسط دستگاه اجرایی باشد. بنابراین، لازم است حسابرسان به عنوان نمونه به موارد زیر توجه ویژه داشته باشند:

الف. حصول اطمینان از کارایی و اثربخشی فرآیند حسابرسی داخلی واحد مورد رسیدگی

حسابرسی داخلی ابزار مهمی برای کشف فساد است و در حیطه فعالیت‌های اداری وظایفی از جمله " ارزشیابی کارآمدی استفاده از منابع انسانی و مادی، ارائه توصیه‌هائی برای بهبود و ..." و در حیطه فعالیت‌های مالی وظایفی از جمله " ردیابی اقلام ثبتی حسابداری از طریق انجام آزمون‌های مبتنی بر سند؛ اطمینان از وجود حراست و امنیت برای دارائی‌ها در برابر اختلاس، تقلب، و فساد و ارزیابی قابلیت اعتماد و کارآمدی کنترل‌های داخلی" را بر عهده دارد. بنابراین حسابرسان داخلی دستگاهها وظایف مهمی در راستای ردیابی فساد دارند. حال از حسابرسان دیوان محاسبات انتظار می‌رود به عنوان نمونه پرسش‌های زیر را درباره حسابرسی‌های داخلی جویا شوند، تا نسبت به کارایی و اثربخشی فعالیت حسابرسان داخلی در راستای مقابله با فساد مطلع گردند؛ اینکه آیا حسابرسان داخلی " وظایف خود را صادقانه، سخت‌کوشانه و مسؤلانه انجام می‌دهند؟ در فعالیت‌هائی که ممکن است قضاوت‌های بی‌طرفانه آن‌ها را تضعیف کند شرکت می‌کنند؟ هرگونه مزایای مادی را که ممکن است قضاوت‌های حرفه‌ای آن‌ها را تضعیف کند می‌پذیرند؟ تمامی یافته‌های کشف شده در دوره کاری خود را افشا می‌کنند؟ از اطلاعات کسب شده در دوره کاری خود طبق اصول محرمانگی حراست می‌کنند؟ وظایف خود را با مراقبت و سخت‌کوشی طبق استانداردهای حرفه‌ای انجام می‌دهند؟ کارآمدی و اثربخشی در انجام وظایف خود را همواره افزایش و توسعه می‌دهند؟".

ب. حصول اطمینان از کفایت سازوکار افشاگری در راستای ردیابی فساد و پولشویی در واحد مورد رسیدگی (تبصره بنده پ ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی)

اجرای صحیح سازوکار افشاگری علاوه بر موارد مطرح شده در بخش جلوگیری از وقوع جرم، مستلزم این است که این سیاست در داخل سازمان در همه سطوح و به اشخاص ثالث ذینفع بطور مناسب اطلاع رسانی شود. این سیاست همچنین باید اطمینان دهد که افشاگران می‌توانند

تخلفات را به شیوه‌ای ناشناس، محرمانه و بدون پیامد اطلاع دهند. در صورتی که چنین سازوکاری برای نیازهای دستگاه مورد نظر طراحی و اجرا شود، بطور قابل ملاحظه‌ای از میزان فساد واقعی که ممکن است رخ دهد و میزان زیان‌هائی که این نهاد ممکن است با آن‌ها مواجه شوند، به دلیل کشف زودهنگام کاسته می‌شود. این سازوکار می‌تواند ردیابی معاملات و عملیات مشکوک را که بر اساس تبصره بنده پ ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی، ظن وقوع جرم را تقویت می‌کند تسهیل نماید. بنابراین لازم است حسابرسان دیوان محاسبات در دستگاههای اجرایی نسبت به بررسی شیوه اجرایی شدن و نحوه عکس العمل دستگاه نسبت افشاگری‌های انجام شده حساس باشند و آن را زیر نظر داشته باشند و نسبت به کفایت سازوکار افشاگری در راستای ردیابی فساد در واحد مورد رسیدگی اطمینان معقولی کسب نمایند.

فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه برخورد با جرم فساد

در کنار نظارت بر پیشگیری و ردیابی و کشف جرم فساد، یکی دیگر از اهداف اصلی دیوان محاسبات در راستای مقابله با فساد می‌تواند نظارت بر فعالیت‌های دستگاههای اجرایی در زمینه برخورد دستگاه مزبور با جرم فساد باشد. بنابراین، لازم است حسابرسان برای برخورد با این جرم به عنوان نمونه به موارد زیر توجه ویژه داشته باشند:

الف. حصول اطمینان از مجازات مؤثر کسانی که در انجام تکالیف مربوط به مقابله با فساد و پولشویی قصور نموده‌اند (تبصره بند ث ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی)

وظایف و تکالیف متعددی بر اساس قوانین و مقررات اشاره شده در بخش ۱-۶ این رهنمود برای مدیران و کارکنان دستگاههای اجرائی در راستای مقابله با فساد متصور شده است. حسابرسان دیوان باید در راستای وظایف نظارتی خود به نحوه عملکرد دستگاه در برخورد با مدیران و کارکنانی که در انجام تکالیف مربوط به مقابله با فساد قصور نموده‌اند توجه ویژه داشته باشند و حصول اطمینان نمایند که آیا مجازات مؤثر و کافی برای اینگونه موارد وجود دارد یا خیر. به عنوان مثال بر اساس تبصره بند ث ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی برای مدیران و کارکنانی که عالماً و عامداً از انجام تکالیف مقرر در راستای مبارزه با پولشویی خودداری نمایند مجازات‌هایی مانند انفصال موقت در نظر گرفته است. بنابراین وجود کمیته‌های تصمیم‌گیری با استقلال کافی در صدور رأی برای اینگونه تخلفات در دستگاهها یکی از مواردی است که می‌تواند حصول اطمینان از وجود مجازات مؤثر را تقویت کند.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

ب. حصول اطمینان از وجود سازوکاری مناسب برای ارجاع جرائم فساد و پولشویی بااهمیت به قوه قضائیه (ماده ۸ قانون مبارزه با پولشویی)

با توجه به اینکه مبارزه با فساد نیازمند دسترسی‌هایی خاص به برخی واحدها و حوزه‌هاست، فلذا عدم سوء استفاده از اطلاعات بدست آمده در جریان مقابله با فساد موضوعی مهم تلقی می‌گردد. بر اساس ماده ۸ قانون مبارزه با پولشویی، اطلاعات و اسناد گرداوری شده صرفاً باید در جهت کشف و رسیدگی به جرائم استفاده شود. افشای اطلاعات و اسناد یا استفاده از آنها به نفع خود یا دیگری به طور مستقیم یا غیر مستقیم ممنوع بوده و برای آن مجازات‌هایی مانند حبس در نظر گرفته شده است. دستگاه راساً نمی‌تواند چنین احکامی صادر نماید و لازم است اینگونه تخلفات به نحوی سریع و کامل به قوه قضائیه ارجاع داده شود. وجود سازوکاری مستقل در درون دستگاه که قدرت کافی داشته و احتمال سرکوب از سوی برخی افراد ذی نفوذ را نداشته باشد و بتواند به وظیفه گزارش‌دهی و اطلاع رسانی به قوه قضائیه عمل نماید مهم و حیاتی است. بنابراین می‌توان گفت لازم است حسابرسان از وجود سازوکاری مناسب برای ارجاع جرائم فساد و پولشویی بااهمیت به قوه قضائیه اطمینان کافی کسب نمایند.

نقشه ملی پیشگیری و مقابله با فساد اداری و اقتصادی نیز مشتمل بر اصول دوازده‌گانه‌ای است که تکالیف مختلفی را برای دستگاهها در زمینه‌های پیشگفته (پیشگیری، ردیابی و کشف و برخورد با جرم فساد) مورد اشاره قرار می‌دهد. لازم است حسابرسان نسبت به اهتمام دستگاهها در بکارگیری اصول مزبور اطمینان لازم را کسب نمایند. این اصول مشتمل بر شفاف‌سازی، مدیریت تعارض منافع، فرهنگ‌سازی و نظارت همگانی، متناسب‌سازی ساختار و تشکیلات دولت، شایسته‌گزینی، سهولت فرآیندها، دولت الکترونیک، بهبود زنجیره ارزش و زنجیره‌های تأمین، حمایت از فعالیت سالم، تقویت اشراف (یکپارچه‌سازی اطلاعات در نظام مالی و اقتصادی کشور)، نظارت مؤثر و کارآمد و برخورد قاطع، دقیق و مؤثر با فساد است. با توجه به تاکید دولت بر توجه دستگاهها بر موضوعات مهم مطرح شده در این اصول دوازده‌گانه، لازم است حسابرسان نیز در انجام وظیفه نظارتی خود، نسبت به عملکرد دستگاه در عمل به تکالیف مقرر شده در این اصول دوازده‌گانه اهتمام لازم را داشته باشند.

بنابراین دیوان محاسبات از طریق نظارت بر فعالیت‌های دستگاه اجرایی در حوزه تکالیفی که در مسیر مبارزه با فساد بر عهده دستگاه اجرایی است، می‌تواند به وظیفه نظارتی خود جامه عمل پوشانده و با فساد به نحوی مؤثر مبارزه نماید.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهاد

با عنایت به اهمیت و گستره اثرگذاری فساد مالی در بخش عمومی و همچنین خلأ پژوهشی در این حوزه، در این مقاله هدف اصلی تدوین مدلی جهت تبیین نقش و جایگاه دیوان محاسبات کشور در فرآیند مقابله با فساد و از طرف دیگر نقش آفرینی دستگاه‌های اجرایی در این امر مهم می‌باشد. به این مهم در پژوهش‌های داخلی پرداخته نشده است و به همین سبب در این مقاله امکان بهره گیری از روش هایی همچون فراترکیب برای احصاء اجزاء مدل نبود، لذا با استفاده از روش گروه کانونی یعنی بهره گیری از نظرات خبرگان، اجزاء مدل شناسایی گردید.

در این پژوهش ابزار جمع‌آوری داده‌ها از طریق فیش‌ها، فرم‌ها و جداول محقق ساخته‌ای هستند که جهت ثبت موارد مرتبط با اجراء مدل بوده، استفاده شده است. این ابزارها (فرم‌ها و جداول) فرم استاندارد و خاصی ندارد و در هر مورد مطابق نیاز تهیه گردیده است. جمع آوری و تحلیل داده‌ها در یک بخش کیفی گروه کانونی صورت گرفته است.

به منظور هم افزایی و همفکری با متخصصین درباره شناسایی اجزای مدل مقابله با فساد از روش فوکوس گروه استفاده گردید. مورگان گروه‌های کانونی را شکلی از مصاحبهٔ گروهی می‌داند که شامل مصاحبهٔ همزمان تعدادی از افراد بوده، تمرکز اصلی بر پرسش ها و پاسخهای مطرح شده بین محقق و مصاحبه شوندگان است (مورگان، ۱۳۹۴). در واقع این روش استفادهٔ صریح از تعامل گروهی برای تولید داده ها و شناخت مسئله است. حسابرسان دیوان محاسبات در یکی از طبقات حسابرس، حسابرس ارشد، سر حسابرس، سرحسابرس ارشد و حسابرس کل قرار می‌گیرند. برای غنای بیشتر پژوهش گروه حسابرس کل را به دلیل سابقه و تجربه بیشتر در نظر گرفته‌ایم. تعداد اعضای گروه کانونی ۱۲ نفر بودند.

در جلسات گروه کانونی، مدیر جلسه پس از طرح موضوع و بیان اهداف مد نظر، از شرکت کنندگان در گروه کانونی درخواست نمود تا درباره اینکه اجزای مدل دوبعدی «نظارتی – اجرایی» مبارزه با فساد مالی و اداری چه دستگاههایی هستند و اقدامات این شخصیت ها در چه قالبی دسته بندی گردند و ارتباط آنها با هم چگونه است گفتگو کنند. در نهایت ماحصل برگزاری جلسات به صورت زیر است:

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

[با توجه به اینکه درباره قوانین و مقررات مربوط به فساد، نتایج پژوهش‌های اخیر و همینطور وظایفی که برای دیوان محاسبات کشور و دستگاههای اجرایی متصور می‌شود در حین جلسه تبیین، توصیف و بحث شد، می‌توان فعالیت‌های مربوط به مقابله با فساد دیوان محاسبات را به دو بخش تفکیک نمود:

(۱) سازوکارهای دیوان محاسبات کشور در زمینه مبارزه با فساد: شامل فعالیت‌ها و وظایفی ذاتی است که حسابرسان، خود باید عملیاتی را در راستای با مقابله با فساد دستگاه اجرایی انجام دهند. این وظایف از طریق حسابرسی، رسیدگی و تفریغ بودجه صورت می‌گیرد و

(۲) نظارت دیوان محاسبات کشور بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه مبارزه با فساد: این وظایف به نظارت دیوان بر تکالیف مقرر برای دستگاههای اجرایی در زمینه پیشگیری از وقوع فساد، ردیابی و کشف فساد و همچنین برخورد با جرم فساد توسط دستگاه‌ها اشاره دارد.]

به پژوهشگران آتی توصیه می‌شود به تبیین نقش و جایگاه سایر دستگاههای نظارتی همچون سازمان بازرسی، دیوان عدالت اداری، سازمان برنامه و بودجه و ... نیز بپردازند. علاوه بر این توصیه می‌شود نقش این دستگاههای نظارتی را در کنار یکدیگر برای حذف فعالیت های موازی آنها نیز شناسایی و تبیین نمایند.

منابع

۱. ابراهیم زاده، ر.، پورغفاری، س .ر.، و افشارنیا، ف. (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر بروز فساد اداری در دستگاههای دولتی. فصلنامه دانش ارزیابی، ۸(۲۷): ۱۱۴-۹۱.

۲. ابزری، م.، و فغانی، ف. (۱۳۹۲).کاربرد رویکرد PHA وSISPOT جهت اولویت بندی عوامل موثر بر بروز فساد اداری و راه کارهای مقابله با آن. مجله تحقیق در عملیات در کاربردهای آن، ۱۰(۱)، ۵۱-۴۳.

۳. آبسالان، ا. (۱۳۹۶). فساد اداری و پیشگیری از آن، با توجه به قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد. مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، ۳(۲)، ۱۴۰-۱۳۰.

۴. اعتباریان، ا.، عمادزاده، م.، و روحانی، ع. (۱۳۹۳). رابطه حسابرسی عملکرد با کاهش فساد اداری از طریق افزایش شفافیت، بهبود پاسخگویی و ارتقا اعتماد و درستی. دانش حسابرسی، ۱۴(۵۵): ۳۰-۵.

۵. آقابابایی، ا. و برزگر، ع. ر. (۱۳۹۵). جایگاه بازرسی و راهکارهای آن درپیشگیری از فساد. سومین همایش بسترهای فساد مالی و اداری در نظام حقوقی ایران با رویکرد اصلاح و توسعه نظام حقوقی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، میبد، یزد، ۲۸ بهمن.

۶. آقازاده، فتاح؛ عابدی جعفری، حسن؛ طاهر پور کلانتری، حبیب الله؛ زرندی، سعید.(۱۳۹۷). تدوین مدل علّی بروز فساد اداری در مناطق شهرداری. فرایند مدیریت و توسعه. ۳۱ (۳) :۴۸-۳.

۷. اکبرنژاد، م.، یعقوبی، م.، و غلامی، ف. (۱۳۹۳). بررسی فساد اداری از دیدگاه قرآن و احادیث،۲۲(۱)، ۱۶۷-۱۹۵.

۸. امیری، مجتبی؛ نرگسیان، عباس؛ بحری رودپشتی، الناز. (۱۳۹۴). سنجش سلامت و فساداداری در شهرداری تهران. مطالعات رفتار سازمانی، ۴(۱۵)، ۹۶-۶۵.

۹. اووه، فلیک (۱۳۹۱). درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمهٔ هادی جلیلی، چاپ پنجم، تهران، نی.

۱۰. ایروانی مهابادی، محمود. (۱۳۹۵). راهکارهای مبارزه با فساد بر اساس آموزه های اسلام. سومین همایش بسترهای فساد مالی و اداری در نظام حقوقی ایران با رویکرد اصلاح و توسعه نظام حقوقی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، یزد. ۲۸ بهمن.

۱۱. ایمانی برندق، م.، بیات، ع.، محمدی، ب.، و باقری، ی. (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر فزاینده سلامت نظام اداری و مقابله با فساد. فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی،۳(۱۷)، ۱۶۵-۱۷۸.

۱۲. ایمانی، حسین؛ آذر، عادل؛ قلی پور، آرین؛ پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۹). ارائه مدل تفسیری ـــ ساختاری نظام جبران خدمات کارکنان بخش دولتی در راستای ارتقای سلامت اداری، *مدیریت دولتی، ۱۲(۳): ۲۷۲-۲۴۷.*

۱۳. بابامحمدی، م. (۱۳۹۴). نظارت همگانی، رویکردی متفاوت و فراگیر در مبارزه با فساد. فصلنامه دانش ارزیابی. ۷(۲۶): ۴۶-۳۵.

۱۴. بختکی، ب.(۱۳۸۴). نقش مسئولیت پاسخگویی در ارتقا کیفیت ارائه خدمات عمومی .دانش و پژوهش حسابداری، ۳(۹): ۳۴-۳۹.

۱۵. بستان سرا، م.، محمددوست، م .ر.، شاه احمدی، س. س.، و شاهزاده احمدقاسمی، ش. س. (۱۳۹۶). مدیریت و پیشگیری فساد اداری در سازما نهای دولت. کنفرانس سالانه پارادایم های نوین مدیریت در حوزه هوشمندی، تهران، ایران، ۲۲ تیر.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

۱۶. پناهی، ع. (۱۳۹۱). مبارزه با فساد اداری از طریق اصلاح ساختار دولت و روشهای اجرایی در حقوق ایران[پایان نامه کارشناسی ارشد]، سمنان: دانشگاه سمنان.

۱۷. پور اسدی، محمد؛ معدنی، جواد. (۱۳۹۵). تدوین راهبردهای مؤثر در ارتقای سلامت اداری پلیس راهور ناجا با استفاده از مدل SWOT.(۱۶): ۱۱۶-۸۳.

۱۸. تراپنل، استفان (۱۳۹۵). شاخص های اندازه گیری فساد و ضد فساد. ترجمه علی سیف زاده. تهران: سازمان بازرسی کل کشور، مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری.

۱۹. تقویان، ن. (۱۳۹۵). بررسی سازوکارهای مدیریتی مؤثر در تخلفات کارمندان. سومین همایش بسترهای فساد مالی و اداری در نظام حقوقی ایران با رویکرد اصلاح و توسعه نظام حقوقی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، میبد، یزد، ۲۸ بهمن.

۲۰. توکلی، عبدالله. (۱۳۹۰). ' سنجش فساد اداری: درآمدی بر تبیین الزامات روش شناختی طراحی شاخص ملی ,' روش شناسی علوم انسانی.216-193 .pp ,(۶۹)۱۷ ,

۲۱. جباری پور، م.، عابدی جعفری، ح.، و ابویی اردکانی، م. (۱۳۹۵). بررسی و ارزیابی خط مشی‌های مبارزه با فساد در برنامه های چهارگانه توسعه جمهوری اسلامی ایران. سیاستگذاری عمومی، ۱(۲): ۶۸-۵۱.

۲۲. جمشیدی، م .ج.، جمشیدی، م .ج.، و مولودیان، ز. (۱۳۹۲). بررسی نقش دولت الکترونیک در سلامت نظام اداری و ارائه مدلی مبتنی بر کارکردهای دولت الکترونیک جهت مقابله با فساد اداری. دومین همایش ملی علوم مدیریت نوین، گرگان، ایران، ۱۴ شهریور.

۲۳. حاجی خلیل، محمّد و رستمی نیا، محمّد (۱۳۹۳). فساد اداری در مقابل سلامت اداری، با نگاهی به ایران، سومین همایش علوم مدیریت نوین، تهران.

۲۴. حبیبی، ع .ر.(۱۳۹۵). بررسی شیوه های پیشگیری از فساد اداری در نظام اجرایی کشور با تأکید بر جرم اختلاس و استفاده غیرمجاز از اموال توسط مقامات دولتی[پایان نامه کارشناسی ارشد] تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

۲۵. حریری، نجلا (۱۳۹۴). فوکوس گروه به‌مثابه پژوهش کیفی. فصلنامه نقد کتاب اطلاع‌رسانی و ارتباطات. سال دوم، شماره ۷ و ۸.

۲۶. حسن زاده جعفری، م. (۱۳۹۲). بررسی وضعیت نظام حقوقی ایران در مقابله با فساد اداری[پایان نامه کارشناسی ارشد]تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

۲۷. حق بین، ا. ر.، و مهاجر، م. (۱۳۹۵). فساد اداری؛ علل و راهکارها .دومین کنفرانس بین المللی حسابداری، مدیریت و نوآوری در کسب و کار، رشت، ایران، ۱۲شهریور.

۲۸. حق شناس، محمدجواد (۱۳۹۲). رویکردهای کلان مبارزه با فساد در جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی: برنامه های سوم، چهارم و پنجم توسعه). رهیافت انقلاب اسلامی. (۲۳): ۱۰۳-۱۲۰.

۲۹. خداداد حسینی، سید حمید و فرهادی نژاد، محسن (۱۳۸۰). بررسی فساد اداری و روشهای کنترل آن. پژوهش های مدیریت در ایران، شماره ۱۸.

۳۰. خضری، م. (۱۳۸۷). آسیب شناسی روشهای مبارزه با فساد اداری در ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۱(۴۲).

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

۳۱. دانایی فرد، حسن (۱۳۸۴). استراتژی مبارزه با فساد: آیا فناوری اطلاعات فساد اداری را کاهش می دهد؟ فصلنامه مدرس علوم انسانی، ۹ (۲): ۱۱۸-۱۰۱.

۳۲. دانایی فرد، حسن؛ ابدالی، رقیه و محمودی کوچکسرایی، علی اصغر (۱۳۹۹). پژوهش‌های فساد و سلامت اداری در ایران: مرور دامنه‌ای (حیطه‌ای). ۲۰(۷۹).

۳۳. دهقانی، م .ح.، و کریمی زاده شورکی، م .ح. (۱۳۹۵). بررسی علل و عوامل بروز فساد اداری در ایران و راهبردهای مقابله ای با آن. سومین همایش بسترهای فساد مالی و اداری در نظام حقوقی ایران با رویکرد اصلاح و توسعه نظام حقوقی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، میبد، یزد، ۲۸ بهمن.

۳۴. ربیعی، ع.، و آصف، ه. (۱۳۹۱). نقش فرهنگ سازمانی در پیشگیری از بروز فساد اداری. مدیریت دولتی، ۱۰(۴)، ۴۵-۵۸.

۳۵. ربیعی، علی؛ بیگدلی، مینو. (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی فرهنگی در ارتقای سلامت اداری سازمان‌های دولتی و غیردولتی. دین و ارتباطات، ۱۸(۳۹): ۱۸۷-۲۰۵.

۳۶. رضائی سیابیدی، ع .ر. (۱۳۹۶). بررسی فساد اداری و راه کارهای مقابله با آن در قانون جزایی ایران .فقه، حقوق و علوم جزا، ۱، ۱۳۰-۱۴۵.

۳۷. ر ضایی، م. ر. (۱۳۹۳). برر سی نقش عدالت سازمانی در پی شگیری از بروز فساد اداری (مطالعه موردی: اداره مالیاتی شهرستان زاهدان[پایان نامه کارشناسی ارشد] زاهدان: دانشگاه سیستان و بلوچستان.

۳۸. روحی، ر. (۱۳۹۵). برر سی فساد اداری و روش های مقابله با آن و تنظیم قوانین موردنیاز. کنفرانس ملی نقش مدیریت در چشم انداز ۱۴۰۴ ، رشت، ایران،۱۰ شهریور.

۳۹. زرگر، یعقوب (۱۳۹۱). شفافیت در بخش عمومی؛ مجله حسابرس؛ شماره ۵۳.

۴۰. زرندی، س.، حمیدی حصاری، ی.، و معدنی، ج. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر فساد اداری در سازمانهای دولتی جمهوری اسلامی ایران .مجلس و راهبر ، ۲۴(۹۱): ۲۰۲-۱۶۵.

۴۱. سجادی، حانیه سادات؛ حلاجی، فرشاد؛ معروف، ناصر (۱۳۹۴). بررسی سلامت اداری از دیدگاه کارکنان شاغل در بیمارستان‌های آموزشی شهر اصفهان. پژوهش‌های سلامت محور، ۱ (۲): ۱۲۳-۱۳۲.

۴۲. سیف زاده, علی. (۱۳۹۵). 'بررسی ادراک شهروندان از فساد اداری و متغیرهای جمعیت شناختی مؤثر بر آن (مطالعه موردی: بیرجند ,'(مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان.114-93 .pp ,(۴)۱۰ , سیف زاده، علی (۱۳۹۳). بررسی کاربرد روش پیمایش در سنجش سلامت اداری. فصلنامه دانش ارزیابی، سازمان بازرسی کل کشور، سال ششم، شماره ۲۰، ۸۵-۱۰۹.

۴۳. صالحی، س. (۱۳۹۵). راهکارهای مبارزه با فساد اداری بر اساس آموزه های اسلامی. سومین همایش بسترهای فساد مالی و اداری در نظام حقوقی ایران با رویکرد اصلاح و توسعه نظام حقوقی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد میبد، میبد، یزد، ۲۸ بهمن.

۴۴. طیبی، س.، سبحانی، ع.، بابایی، د.، و قدیمی، ب. (۱۳۹۵). فساد اداری و راههای پیشگیری از آن در نظام اداری. نخستین کنگره بین المللی حقوق ایران با رویکرد حقوق شهروند، تهران، ایران،۴ -۳ آبان.

۴۵. عابدی جعفری، ح.، و صالحی، ا. (۱۳۹۲). تبیین نقش سازمانهای جهانی در مبارزه با فساد مطالعه موردی دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل. کنفرانس ملی حسابداری و مدیریت، تهران، ایران، ۲۴ بهمن.

۴۶. عابدی جعفری، حسن؛ محدثی، حسن؛ فاضلی، محمد؛ حسینی هاشمی، سید داوود و حبیبی، لیلی (۱۳۹۱). تدوین (اعتبار سنجشی) مدل سنجش سلامت و فساد اداری شهرداری تهران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران.

۴۷. عزتی، مرتضی؛ کریمی گلنار، بهمن. (۱۳۹۳). 'طراحی شاخص بومی برای اندازه گیری فساد اقتصادی ,' سیاست‌های راهبردی و کلان)۲ ,شماره ۶.86-57 pp. ,(

۴۸. عطایی، امید (۱۳۸۹). شاخص‌های ادراک فساد و راهکارهای اجرای آن. مجموعه مقالات همایش ارتقای سلامت اداری. برگزار شده زیر نظر شورای دستگاههای نظارتی کشور. تهران. زمان نو: ۱۸۳-۲۱۴.

۴۹. عظیمی، ح. (۱۳۹۰). طراحی الگوی عوامل سازمانی و مدیریتی مؤثر بر فساد اداری-مالی با آسیب شناسی در سازمانهای دولتی(مطالعه موردی: سازمانهای دولتی شهرهای اصفهان و زنجان) [رساله دکتری]، دانشگاه اصفهان، اصفهان.

۵۰. فتح آبادی، م .ح. (۱۳۸۳). بررسی عوامل بروز فساد اداری و راهکارهای پیشگیری و کاهش آن. دانش حسابرسی، (۱۳)، ۶۹-۶۰.

۵۱. فرخ سرشت، ب. (۱۳۸۳). بررسی عوامل موثر در بروز فساد اداری به منظور ارائه الگویی جهت کاهش اثرات آن در روند توسعه جمهوری اسلامی ایران .فصلنامه دانش مدیریت، ۱۷(۴)، ۸۴-۶۵.

۵۲. فلاحتی نوده، ه. (۱۳۹۱). بررسی عوامل فساد اداری در ایران و شیوه های مبارزه با آن [پایان نامه کارشناسی ارشد]. تهران. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

۵۳. قائمی، م. ح.، و گنجی، ر. م. (۱۳۹۰). فساد اداری و روش های اصلاح آن. ماهنامه دادرسی، (۸۹): ۱۲-۲۱.

۵۴. قلی پور، رحمت اله و نیک رفتار،طیبه (۱۳۸۵). فساد اداری و راهکارهای مناسب برای مبارزه با آن. مجلس و راهبرد، ۱۳(۵۳)، ۵۴-۳۳.

۵۵. قهرمانی، مسعود و حیدری، رحیم (۱۳۹۲). بررسی رابطه سلامت نظام اداری و بهبود عملکرد نیروی انسانی سازمان های مالی – دولتی استان آذربایجان غربی، فصلنامه مطالعات کمی در مدیریت، سال چهارم، شماره دوم.

۵۶. کارگر شورکی، هدایت، رضایی صدرآبادی، عباسعلی، رحمانی شمسی، جعفر(۱۴۰۰). سیاست‌های اجرایی برای تحقق سیاست‌های کلی نظام اداری در حوزهٔ سلامت اداری. سیاست‌های راهبردی و کلان. ۳۵(۹)،۶۰۸-۵۸۶.

۵۷. کاظمی، م. (۱۳۸۳). فساد اداری و اقتصادی ایران -راهکارها. تازه های اقتصاد، (۱۰۶): ۵۱-۶۳.

۵۸. کمالی، ی. (۱۳۸۹). سلامت اداری در ایران، آسیب ها و راهکارها. دوهفته نامه علمی/تحلیلی سازمان بازرسی، ۳(۲۷).

۵۹. کهنسال، ع .ا.، ابراهیمی، م.، و قاسم زاده، س. ه. (۱۳۹۴). بررسی نقش و جایگاه فرهنگ سازمانی در پیشگیری از بروز فساد اداری مطالعه مورد: شهرداری مشهد.کنفرانس سالانه رویکردهای نوین پژوهشی در علوم انسانی، تهران، ایران، ۱۶ بهمن.

۶۰. کیا فاطمه، هاشمی سیداحمد، فاضل انواری یزدی عباس (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین فرهنگ سازمانی و ناکارآمدی سلامت اداری در کارکنان مرکز بهداشت درمان لامرد .مجله علوم پزشکی رازی. ۲۴ (۱۶۲): ۶۵-۷۳.

۶۱. کیانی، غ. ر. (۱۳۹۵). نقش نهادهای نظارتی در پیشگیری از فساد اداری در دستگاههای اجرایی[پایان نامه کارشناسی ارشد] صفادشت: دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

۶۲. لانگست، پیتر و همکاران (۱۳۸۷). برنامه‌های جهانی مبارزه با فساد. ترجمه: حمید بهره مند و امیرحسین جلالی فراهانی، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۶۳. محمودی، احمد؛ هنری، حبیب؛ یونسی، جلیل؛ شهلایی، جواد. (۱۳۹۸). شناسایی راهبردها و پیامدهای سلامت اداری در صنعت فوتبال ایران، مدیریت و توسعه ورزش، (۱)۸: ۳۰-۱۶.

۶۴. معدنی، جواد؛ زرندی، سعید؛ عبدالهی، محمدرضا. (۱۳۹۷). تحلیل تأثیر پاسخگویی عمومی بر خط مشی ارتقای سلامت اداری و شفافیت سازمانی در بخش دولتی (مورد مطالعه: وزارت صنعت، معدن و تجارت جمهوری اسلامی ایران. *خط مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۹(۳۰): ۴۱-۲۳.*

۶۵. معمارزاده طهران، غلامرضا؛ نجفی، مهناز. (۱۳۹۶). شناسایی عوامل اثرگذار بر تحول سلامت اداری. *فصلنامه مدیریت توسعه و تحول، (۳۰): ۴۸-۴۱.*

۶۶. مورگان، دیوید (۱۳۹۴). فوکوس گروه به مثابهٔ پژوهش کیفی، ترجمهٔ نصرت فتی، تهران، نی.

۶۷. نجف پور، ش.، و حق شناس، م. ج. (۱۳۸۸). جریان آزاد اطلاعات و مبارزه با فساد.گزارش پژوهشی، ۲(۹): ۱-۶۴

۶۸. نیازپور، ا. ح. (۱۳۹۴). پیشگیری از فساد اداری- مالی در پرتو آیین نامه پیشگیری و مقابله نظام‌مند و پایدار با مفاسد اقتصادی در قوه مجریه. راهبرد، ۲۴(۷۶)، ۷۸-۶۱.

۶۹. نیک پور، ا. (۱۳۹۵). ارائه الگوی نظارت عمومی به منظور پیشگیری از بروز فساد اداری در سازمانهای دولتی ایران. مجلس و راهبرد، ۲۳(۸۷): ۲۰۱-۲۳۱.

۷۰. هاتفی، ع. (۱۳۹۵). عامل اصلی بروز فساد و راهکارهای برون رفت آن در بانکداری رایج ایران [پایان نامه کارشناسی ارشد]، قم: دانشگاه جامعه المصطفی العالمیه

۷۱. همایونی، غلامحسین؛ رستگار، عباسعلی؛ عابدی جعفری، حسن؛ دامغانیان، حسین (۱۳۹۹). مدل‌سازی علّی ارتقای سلامت اداری در گمرک جمهوری اسلامی ایران .حقوق اداری. ۷ (۲۳): ۲۴۷-۲۷۲.

۷۲. الوانی، س. م.، و اسلام پناه، م. (۱۳۹۶). طراحی مدل بازدارنده فساد اداری با اتکا به آموزه های نهج البلاغه. مدیریت در دانشگاه اسلام، ۷(۱۵): ۱۶۲-۱۴۷.

۷۳. یزدی، مصباح؛ تقی، محمد. (۱۳۹۳). سلامت اداری و راه های مبارزه با فساد اداری. اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، (۹): ۱۲-۵.

۷۴. یعقوبی نورمحمد، یوسفی طبس حلیمه (۱۳۹۴). سلامت نظام اداری با رهیافت اجرایی شدن سیاست‌های کلی نظام اداری؛ مطالعه تأثیر توسعه دولت الکترونیک بر ارتقای سلامت نظام اداری از دیدگاه کارکنان دانشگاه بیرجند. حقوق اداری. ۲(۷): ۱۴۳-۱۱۴.

۷۵. یعقوبی، م. (۱۳۹۱). بررسی فساد اداری، عوامل و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه قرآن و حدیث[پایان نامه کارشناسی ارشد]، ایلام: دانشگاه ایلام.

۷۶. Abu Bakar, N.B. & Saleh, Z. (۲۰۱۵) “Review of Literature on Factors Influencing Public Sector Disclosure: The Way Forward”, Asian Journal of Business and Accounting, vol. ۸, no. ۲.

۷۷. Bolarinwa, J. O. (۲۰۰۵). Bureaucratic Corruption in Africa: The Futility of Cleanups. *The Nigerian Journal of Economic History*, (۷-۸), pp. ۱٦٤-۱۸٥.

۷۸. Brunetti, A. & Weder, B. (۲۰۰۳). A Free Press is Bad News for Corruption. *Journal of Public Economics*, ۸۷(۷), pp. ۱۸۰۱-۱۸۲٤.

Downloaded from danesh.dmk.ir at 11:09 +0430 on Monday May 5th 2025

۷۹. Choi, H., Hong, S., & Lee, J. W. (۲۰۱۸). Does increasing gender representativeness and diversity improve organizational integrity?. Public Personnel Management, ٤٧(١), ٧٣-٩٢. [DOI: ١٠,١١٧٧/٠٠٩١٠٢٦٠١٧٧٣٨٥٣٩]

۸۰. Core, P., (۱۹۹۳) "Accountability in the public sector. Australian public service: pathways to change in the ۱۹۹۰s", Edited by J. Guthrie. North Sydney: IRR Conferences Pty. Ltd.

۸۱. Cristina, A.S., Tudor, O. & Mara, A. (۲۰۱٦) "An original assessment tool for transparency in the public sector based on the integrated reporting approach", Accounting and Management Information System, vol. ١٥, no. ٣.

۸۲. Dalton, B. M. (۲۰۰۵). Corruption in Cultural Context: Contradictions within the Korean Tradition. *Crime, Law and Social Change*, ٤٣(٤-٥), pp. ٢٣٧- ٢٦٢.

۸۳. Fitzsimons, V. G. (۲۰۰۷). *Economic Models of Corruption and Development* (pp. ٤٦-٧٤): Springer.

۸٤. Graf Lambsdorff, J. (۲۰۰۵). Consequences and Causes of Corruption: What do We Know from a Cross-Section of Countries. *Passauer Diskussionspapiere - Volkswirtschaftliche Reihe*. V-٣٤-٠٥

۸۵. Grimmelikhuijsen, S., Hong, B., Im, T., Porumbescu, G. (۲۰۱۳) "The effect of transparency on trust in government: a cross-national comparative experiment", Public Administration Review, vol. ٧٣, no. ٤.

۸٦. Henriksen Bulmer, J., Faily, S., Jeary S. (۲۰۱۹). Privacy risk assessment in context: A meta-model based on contextual integrity, Computers & Security, Volume ٨٢, Pages ٢٧٠-٢٨٣, https://doi.org/١٠,١٠١٦/j.cose.٢٠١٩,٠١,٠٠٣.

۸۷. Moore, C. (۲۰۰۸). Moral Disengagement in Processes of Organizational Corruption. *Journal of Business Ethics*, ٨٠(١), pp. ١٢٩-١٣٩.

۸۸. OECD. (۲۰۰۵). Public Sector Integrity A FRAMEWORK FOR ASSESSMENT. Oecd published.

۸۹. Rabl, T. & Kühlmann, T. M. (۲۰۰۸). Understanding Corruption in Organizations - Development and Empirical Assessment of an Action Model. *Journal of Business Ethics*, ٨٢(٢), pp. ٤٧٧-٤٩٥.

۹۰. Tisné, M. (۲۰۱۰) "Transparency, participation and accountability: definitions", unpublished Background Note for Transparency and Accountability Initiative, IDS.

۹۱. Transparency International Norway (۲۰۱٤). *Protect your Municipality; an Anti-corruption Handbook*. Oslo.

۹۲. Vasconcelos, M. O., Cavique, L. (۲۰۲۲). Dataset for corruption risk assessment in a public administration ,Data in Brief ,Volume ٤٠, p ١-٩, https://doi.org/١٠,١٠١٦/j.dib..٢٠٢١,١٠٧٧٦٨

۹۳. Kamaludin, N. N. A., & Ismail, F. (۲۰۲۱). Maintain A Culture Of Integrity At Workplace During Covid-١٩ Outbreak. *Jurnal Penyelidikan Sains Sosial (JOSSR)*, *٤*(١٠), ١٥-٢٠. Received from: http://www.jossr.com/PDF/JOSSR-٢٠٢١-١٠-٠٣-٠٣.pdf.

۹٤. Piliponyte, J. (Aug. ٢٠٠٥). Diagnosis of corruption: A Review of Exicting Instruments & A Case Study of Lithuania. ***Australian Political Studies Association Conference*** *2005, 28-* ٣٠ *Sep.* Dudein, New Zelan.

۹۵. Mukherjee, Mukherjee; Roy, Aparajita;. (۲۰۱٤). Percieved Corruption Frequency ans Size of corruption in Economics. ***Indian Growth and Development***, *7*(١), ١-٢٨.